

Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

Luento 5, osa A:
Kännykkäkulttuurin muutos ja
kännykkäelämäkerrat

Kasvu kännykän kanssa

Digitaalisen kulttuurin opiskelijoiden kertomuksia
matkapuhelinkäytön muutoksista

- Perustuu ensimmäisellä luennolla kirjoitettuihin ”kännykkäelämäkertoihin”

J. Suominen: Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

2

Aineiston keruu

Kännykkähistoria eli matkapuhelinelämäkerta

- **Taustatiedot**
 - Sukupuoli:
 - Synymävuosi:
 - Koulupaikka:
- **Kerro vapaamuotoisessa kirjoituksessa omasta suhteestasi matkapuhelimiin.**
- Voit vastata useampiin seuraavista kysymyksistä tai keskittyä johonkin tiettyyn teemaan, jonka ei tarvitse löytyä kysymysluettelosta:
 - Miten suhteesi kännyköihin ja matkapuhelmien käyttösi on muuttanut? Milloin hankitsit ensimmäisen omat kännykät? Missä olet saanut kännyköihin liittyvää tietoa? Millaisia puhelimia sinulla on ollut ja miksi olet ne hankkinut? Oletko käyttänyt kännyköitä lähinnä puhumiseen vai muutenkin? Toisissa esimerkiksi tekstiviestit, kuvat, kuvaruutut ja kännykkäpelit ovat olleet? Entä oletko hankkinut puhelimen maksullisista soitoista, kassa, uusia vaihtoja tai kännykkäsovelluksia? Oletko ehtinyt kännykkäpuhutteluun, soittamaan tai kuvaamaan? Voit kertoa myös kännyköihin liittyvistä mieleenpainuvista positiivisista tai negatiivisista kokemuksista? Voit kirjoittaa myös ystäviisi tai sukulaaisiisi liittyviä kännykkäanecdoteja tai kertoa kännykkäviisejä.
- Tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja niitä voidaan käyttää laitoksen tutkimuksissa ja julkaisuissa. Vastaukset tallennetaan Kulttuurituotannon ja maisemätutkimuksen laitoksen aineistokokoelmaan.
- Voit vastata kysymyksiin myös sähköisesti osoitteessa: <http://www.tuud.fi/~jaakko/cgi-bin/kannyhistoria.php>

J. Suominen: Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

3

Metodinen tausta

- Ns. teknologian kulttuurinen tutkimus ja teknologiaan liittyvät elämäkertakeruut (ks. esim. Uotinen 2005)
- Teknobiografian käsite (Kennedy, Helen: **”Technobiography: Researching Lives, Online and Off”** *Biography* - Volume 26, Number 1, Winter 2003, pp. 120-139)

J. Suominen: Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

4

Jotain kännykkätutkimuksesta

- Timo Kopomaa: *Kännykkäyhteiskunnan synty. Tihentävä arki, tiivistävä kaupunki*. Gaudeamus, Helsinki 2000.
 - Eija-Liisa Kasanen: *Mobile messages. Young People and New Communication Culture*. TUP, Tampere 2003 (ks. myös Kännyssä piilevät sanomat. TUP, Tampere 2001)
- Tutkimusta erityisesti vuosituhannen vaihteessa, nyt vähän enemmän pois muodista (ei yhtä helposti ulkoista rahoitusta), sittemmin tutkittu enemmän yksittäisiä uusia sovelluksia (kamerapuhelinkäyttö, mobiili video jne.)

J. Suominen: Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

5

Kopomaa

- Erityisesti kohteena, miten kännykkä muuttaa kaupunkitilaa (olohuoneistuva kaupunki, välitilat, kolmannet paikat jne.)
 - mielihyvän tuottaminen, ”oleilun suosiminen”, etäisyyskitkojen vähentäminen (ihmisen ja verkon kytkeminen toisiinsa), uusi rytminen aika, toiminen virallisten suhteiden ja aikojen ulkopuolella
- Uuden teknologisen ja urbaanin ilmiön kartoittaminen ja sosiologinen paikantaminen (postmodernin ajan avainkoje)

J. Suominen: Johdatus digitaaliseen kulttuuriin

6

Kasesniemi

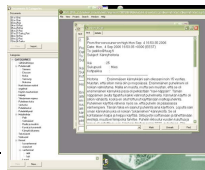
- Kohteena erityisesti nuorten innovatiivinen kännykänkäyttö: uudet käyttötavat, kekseliäisyys, leikkimielisyys, esim. koristelun ja tekstiviestinnän korostus

Oma tutkimus: Vastaustilanne

- Teetin Porissa Johdatus digitaaliseen kulttuuriin -kurssin ensimmäisellä kerralla 4.9.2006 klo 16-17.10 kirjoitustehtävän opiskelijoilla.
- Kerroin lyhyesti kirjoitustehtävästä luennon alussa, mutta opiskelijat lukivat pääosan kysymyksistä kysymyslomakkeelta. He täyttivät lomakkeen suoraan nettiin tai kirjoittivat vastauksen Word-tekstinkäsittelyohjelmalla ja siirsivät vastauksen sen jälkeen lomakkeelle.
- Vastausaikaa jäi koneiden käynnistämisen ja alkuinfon jälkeen noin 45 minuuttia (yksi vastaus tuli seuraavana päivänä)
- Vastaukset olivat tyypillisesti yhden kokonaisen tekstisivun mittaisia

Aineiston käsittely

- Aineiston tallentaminen sähköisesti, jakaminen vastaajakohdittaisiin tiedostoihin, tulostaminen ja alustava tutustuminen, siirto Weft QDA -ohjelmaan (laadullisen aineiston käsittely), lukeminen ja koodaus ohjelmassa, sen jälkeen tämän esityksen laatiminen yleispiirteistä ja joistakin keskeisistä teemoista

Vastaajien perustiedot

- Vastaajia 22, joista 20 naisia ja 2 miestä
- Keski-ikä ja mediaani 22 vuotta
- Nuorin 18 vuotta ja vanhin 27 vuotta
- Suurimman osan asuinpaikka Pori
- Oma kännykkä tyypillisesti teini-iässä 1990-luvun loppupuolella, jota ennen puhelin esim. isällä

Perustarina

- Yhtä lailla tarina aikuistumisesta ja kypsymisestä kuin kännykänkäytöstä
 - alkuinnostus, perheen ja erityisesti kaverien merkitys hankinnassa, puhelin useimmiten joku "Nokian nuorisomalli", käyttöä motivoitu yhteydenpidolla vanhempiin, käytännössä kaverien kanssa, mobiiliviihde, kännykkäpilat, värikuoret jne.
 - käytön esitetään muuttuneen arvioivammaksi (laskut pienentyneet, pohdintaa käyttötärpeistä sekä puhelimen ja liittymän valinnasta, siirtyminen mahd. toiseen puhelinmerkkiin, pohdintaa myös puhelimen merkityksestä tai välttämättömyydestä elämässä; järkevän käytön muodot: puhuminen, tekstiviestit, (herätys)kello
- ← Vertautuu hyvin esim. Johanna Uotisen tutkimiin "tietotekniikkaelämäkertoihin"

Sosiaalinen rakentuminen

- Juuri kännykän tapauksessa tällä aineistolla korostuu ajatus teknologian sosiaalisesta rakentumisesta
- Kaksi tasoa
 - lähtökohteisesti viestintäväline, jo pelkästään tässä suhteessa käyttötilanne ja suhde rakentuu sosiaalisesti
 - puhelimen käyttöönotossa ja käytössä kaksi keskeistä sosiaalista toimintaympäristöä: perhepiiri ja kaveriesiiri, joiden välillä rajankäyntiä
- Väheneekö "sosiaalisuus" käytön muuttuessa arvioivammaksi (enemmän henkilökohtaiset tarpeet määrittävät) ← Muunlaiset sosiaalisuudet vaikuttamassa

Kerronnan tavat

- Arvioiva
 - Tunnelmoiva
 - Faktoja kirjaava
 - Muita?
- esiintyvät usein yhdessä kirjoituksessa, mutta voimakkuus vaihtelee

Arvioiva kerronta

- Puhelinten ominaisuuksien ja käyttömuotojen välisen suhteen pohdinta, käytön muuttuminen "järkevämmäksi", taloudellisuus- ja toimivuuspuhe
 - "Tärkeintä kännykässä ovat mielestäni puhetoiminnot ja tekstiviestit. Pelaamisesta harrastan vain vähän. Aluksi sitä loki innostui matopelin pelaamisesta, mutta pian pelaaminen jäi lähes täysin pois. En vain jaksanut innostua sillä mielestäni pelaaja on hauskempi pelata tietokoneella: Kunnan grafiikalla ja näppäimistöllä. Lisäksi pelit kuluttivat järkyttävästi akkua." (1-n-19-ej)
 - "Puhelimeltani en vaadi muita toimintoja, kuin mahdollisuuden soittaa ja lähettää viestejä. Mielestäni kaikki uudet toiminnot tuntuvat turhilta. Jos haluaa kameran, silloin on ostettava kamera eikä kamerapuhelinta. Sama koskee myös mp3-toimintoja. Kun kyse on matkapuhelimista en pidä paljoa integroiduista toiminnoista, silloin puhelimen käyttötarkeisuus sumenee ja kaikki mukaan laitetut toiminnot eivät ole niin laadukkaita kuin pitäisi." (3-m-25-ej)

Tunnelmoiva kerronta

- Alkuaikojen käytön muistelu, anekdootit, hauskat sattumukset, ongelmien värikäskielinen kuvaus (lihavoinnit JS)
 - "**Jalomuotoinen** 5110 hajosi eräänä syksyisenä iltana vuonna 2003. Puhelimen näyttölle syttyi valo ja siihen tuli teksti "CONTACT TO THE SERVICE": sitten puhelin sammui läksi. Vuonna 1997 valmistetun **laulu-puhelimen** aika oli tullut." (21-n-20-Pori)
 - "Laatikkomallin jälkeen tuli mailtopurkkimalli. Kuuluvuus oli keho. **mailtopurkkiä** ei juuri tas kuun voinut tunkea, **mutta statusa, voi eitä, sitä löytyi**. Eräällä ensimmäisistä poikaystäväistäni oli juuri sellainen. **Muistan edelleen ärsytyksensä kaksikin fillikellin**, kun hän asetti kolmihenkisen perheensä mailtopurkkikännyt pöydälle rivin ja totesi eräälle ystäväelleen tyytyväiseen sävyyn: "Hei, eiks tää nyt oo vähän liikaa?" (07-n-27-Turku_Pori)
 - "Mieleenpainuvuin kokemus kännykästä on yläasteelta. Laitoin silloin, ja laitoin edelleen puhelimeni äänettömäksi oppitunneilla. Eräs ystäväni kuitenkin "sanoi katsovansa" kännykkääni ja laittoi soitoäänänen tarkoituksella kaikkein kovimmalle. Kesken tunnin hän sitten tietenkin soitti minulle, ja sain paitsi opettajan vihaisen katseen myös akamoiset naurut luokaltani. **Olen antanut anteeksi kaverilleni tämän harvinaisen lapsellisen pilan, mutta unohda on koskaan!**" (08-n-18-Pori)

Faktakerronta

- Esim. ajoitukset, vuosiluvut, avainhenkilöiden kirjaaminen, puhelinmallien ja mallinumeroiden kirjaaminen
 - Ajoitukset paikantuvat esimerkiksi siirtymiseen yläasteelle tai vaikkapa rippikouluun:
 - " Samaisesta Nokiasta tuli vuonna 2000 minun ensimmäinen kännykkäni. Sain sen tuolloin 15-vuotis syntymäpäivälahjaksi, päivän etukäteen, jotta pystyin ottamaan sen rippileinille mukaan. Siihen aikaan kaikilla muilla oli jo Nokian jäsityttävän hieno malli 5110, jossa oli kateutta herättävä matopeli, ja minua nolotti, kun jouduin käyttämään suurta ja vanhanaikaista puhelinta. Viitsiä 2110:stä sai kyllä hyvin väännettyä: sehän oli suorastaan täydellinen itsepuolustusväline myöhään illalla liikkuvalla nuorelle tytölle!" (20-n-21-Pori)

Erilaisia käyttäjäprofiileja

- Ei helppoa hahmottaa tästä aineistosta, kuitenkin jotain alustavaa
 - Traditionalistit
 - pitäytyminen samassa puhelinmerkissä, vaikka vaihtaisivatkin puhelinta
 - käyttö lähinnä puhumista ja tekstiviestien lähettämistä
 - Kokeilijat
 - vaihtavat useammin puhelimia ja liittymiä
 - perussovellusten lisäksi myös muiden palvelujen ja mobiiliviihteen käyttöä
- Idealityyppejä, myös "sekamuotoja" edellisistä

Eräitä tyypillisiä teemoja

- Sosiaaliset suhteet ja roolit (vanhemmat, isovanhemmat, kaverit ja sisarukset kännykänkäyttäjinä)
 - Puhelinmallien valinta ja vertailu
 - Kännykän koristelu ja eri toimintojen käyttö
 - Käytön muutos ja "kännykkäarvot"
- Vrt. aineistonkeruussa esitetyt kysymykset

(Stereo)tyypit

- Edelläkävijä-isä tai -poikaystävä
- Käyttöä rahoittavat ja turvallisuudesta huolehtivat vanhemmat
- Nuoremmat sisarukset, vanhemmat (erit. äiti) ja isovanhemmat puhelinten loppusijoituspaikkoina
- Käyttöön painostavat ja yhteyttä pitävät (teini)ystävät

"Edelläkävijä-isä"

- "Ensimmäisen "kännykän" näin isälläni, joka toi toimittajan töistä kotiin hirveän kokaisen mustan laatikon, jonka päässä oli puhelimen luuri. Vähän tästä myöhemmin tulivat käyttöön Nokian puhelimet, joiden päästä piti vetää antenni ulos." (22-n-24-Pori)
- "Seuraava matkapuhelinmuisto oli isän työsuuhdekännykkä 90-luvulla. Puhelin oli Eriksonin tiiliskiven kokoinen, taitettava antennilla ja oranssinvärisillä näppäimillä varustettu kapula." (13-n-25-Pori)
- "Muistan isäni ensimmäisen kännykän, raahattavallisen Mobiran joka painoi minun silloisestani näkökulmasta noin tuhat kiloa. Se oli isäni työsuuhdepuhelin ja sen hintaa kuiskailtiin epäuskottavana huhuna tuttaville ja vieraille. Tai ainakin minä kuiskailin. 1980-luvun logiikan mukaan "kännykän" luuriosa piti nostaa korvalle aina, kun tuttuja ajoin vastaan, oli sitten puhelimesta tai ei. Itse soitteihin aktiivisesti kyseisestä puhelimesta kavereitteni aina tilaisuuden tullen. En tiedä kuka maksoi viulut." (07-n-27-Turku_Pori)

Äidit: huolta ja kompetenssin puutetta

- "Ensi kosketukseni matkapuhelimeen sain ollessani noin kymmenen, kun äitini osti matkapuhelimen. Puhelin oli merkittävästi Nokia, tarkempaa mallia en enää muista, mutta nykyisiin puhelimiin verrattuna se oli melkoisen suuri. Sain puhelimen käyttöni lähtiessäni harrastuksiin leireille ym., jotta äiti sai tarvittaessa yhteyden minuun ja päinvastoin." (02-n-19-ei)
 - "Ensimmäinen matkapuhelin ostettiin perheeseen vuonna 1994. Kyseessä oli autoon asennettava kohtalaisen suuri puhelin. Tämä silloin "erikoinen" laite hankittiin autoon, koska äitini odotti pikkuveljeäni ja hänellä oli pitkät työmatkat. Jos joltain sattuisi matkan varrella, apu olisi lähellä." (06-n-21-Pori)
 - "Kännykän käyttö ei ole koskaan ollut minulle ongelmallista, osaan siis kirjoittaa viestin vaikkeen ruutuun katsoisikaan. Toisin kuin äitini, joka kirjoittaa aina mahdollisimman lyhyitä viestejä, jotka ovat väärin kirjoitettuja ja joskus täysin käsittämättömiä. Lisäksi sanojen väliin ilmestyy mitä ihmeellisimpiä merkkejä." (15-n-21-Pori)
- Vrt. Kopomaa (2000, 45) ja "Telefiksi äiti" (lastenhoito kännykällä)

Suhde mobiiliviitteeseen ja kännykän kustomointiin

- Kuulunut teinikäyttöön, suhde muuttunut
- Varsin välinpitämätön tai jopa negatiivinen suhtautuminen (arvioiminen vähintään turhaksi)
- Rationaaliseksi ja jääneiksi tavoiksi tulkitaan yleensä puhuminen ja tekstiviestit (vrt. esim. Kopomaa (2000, 62) ja ajatus tekstiviestien leikkimielisyydestä)
- "Yhden puhelimeni mukana sain kahdet kuoret, joista toisiin väritin serkkuni kanssa kynsilakalla erilaisia kuvia. Tulos ei ollut erityisemmin silmää hivelevä, enkä tainnut koskaan käyttää kuoria." (02-n-19-ei)

Mitä voidaan päätellä kännykänkäytön muutoksesta?

- Pohdi yleistä kehitystä sekä henkilökohtaista tasoa
- Entä miten muutoksesta kerrotaan?

Joidenkin laitteiden yleisyys suom. kotitalouksissa 1996-2005

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
	%									
Tietokone - PC	23	35	37	44	48	51	55	62	63	67
Internet-yhteys - Internet	7	13	18	26	32	37	41	47	49	58
-nopea internet - ISDN, ADSL etc.			1	2	4	6	13	16	20	30
Pelikonsooli - Games console						23	21	22	23	24
Matkapuhelin - Mobile phone	42	62	72	79	88	90	92	94	96	95

Määrästä vielä

- Henkilökohtaiseen käyttöön hankittujen matkapuhelinten määrä kaksinkertaistui 1994-1996 ja jälleen kaksinkertaistui 1996-1997.
- Erityisesti nuorten osuus käyttäjistä lisääntyi 1990-luvun puolivälin jälkeen (vrt. omat kännykkähistoriat)

Karkea kolmijako kännyköitymisestä (Kopomaa 2000)

- Luokkamarkkinoiden aika (1975-1990)
 - vähän puhelimia ja niiden omistajia, kauppatuotekustajat ja juppi-imagoo
 - Massamarkkinoiden aika (1990-1995)
 - kännykästä henkilökohtainen hyödyke suurelle yleisölle, koon ja kustannusten pieneneminen
 - Erilaistuneiden massamarkkinoiden aika (1995-)
 - yksilöllisiä puhelimia eri kohderyhmille, eri elämäntyylien huomioon ottaminen, laitteen omistaminen ei enää riitä erottautumiseen, monikäyttöistyminen
- ← Kännykelämäkerroissa muistuttaa kaikista vaiheista
← Kysymys: Entä millaista vaihetta nyt elämme?

Nuorten ”käyttöaallot” (Kasesniemi)

- Ensimmäinen aalto, lukuvuosi 1995-1996
 - vielä vähän käyttäjiä, varakkaat perheet tai työn tekemisen tukeminen, yleensä yli 16-vuotiaita, yleisempiä (suurissa kaupungeissa)
- Toinen aalto, kouluvuosi 1996-1997
 - leviäminen yhä laajemmalle ja nuoremmille (luokissa vähintään yksi 13-15-vuotias kännykän käyttäjä), säästäminen parempia puhelimia varten

Lisää aaltoja

- Kolmas aalto, ”räjähdys” 1997-1998
 - hintojen jatkuva lasku, vieläkin nuorempia käyttäjiä, tietynlainen ryhmän paine puhelimen hankkimiseksi alkaa vaikuttaa, uusimmilla puhelimilla edelleen statusarvoa, NMT-tekniikasta vanhanaikainen, siirtyminen pois perhepiiriin käytöstä ystäväpiireihin:
 - ”Kun menin yläasteelle vuonna 1997 alkoivat kännykät yleistymään ystäväpiirissä. Enää NMT-puhelin ei ollutkaan niin häpeällinen ja uskalsi jopa joskus näyttää sitä muille. Mutta jotain siitä uupui. Nimitäin lästä puhelimesta ei pystynyt lähettämään tekstiviestejä ja näin ollen alkoi kotona ”haluan GSM-puhelimen”-närinä. Osalla ystävästä oli GSM-puhelin ja tekstiviesteistä tuli yksi kommunikointikeino. Tämä teki ystäväistä eriarvoisia, koska kaikilla ei todellakaan ollut varaa kännyköihin eikä varsinkaan niiden laskujen maksamiseen.” (06-n-21-Pori)

Uudet aallot

- Neljäs aalto, jokapäiväiset laitteet, 1999-
 - Puhelimesta jokaisen oikeus – tai pakko, todella halpa hinta (halvimmillaan), käyttö luonnollistunut, muuttunut itsestään selvyudeksi, käytöstä kyseenalaistamattomia rutineja:
 - ”Aluksi suhtauduin kännyköihin hieman etäisesti. Ajattelin, että en minä sellaista tarvitse, mutta kun ystäväni alkoivat saada kännyköitä ja niiden rooli mediassa kasvoi, kiinnostuin minäkin lopulta näistä laitteista ja halusin oman.” (01-n-19-e)
 - ”Ensimmäisen kännykän hankintaa pitikin niin kauan, että sain sen ylioppilaslahjaksi vuonna 1999. Sitä ennenmin olin ”erilainen nuori” ja väitin ystäväilleni, ettei minua tarvitsekaan aina saada puhelimella kiinni. Pienen osan tätä ajatusta olen toki säilyttänyt nykypäivään asti. Voin lähteä kauppaan tai lenkille ilman puhelinta. (19-n-26-Pori)

Viides aalto?

- Tarve personoinnille, kirjoitetun kommunikaation nousu, alakulttuurinen pienryhmäkäyttö, kollektiivinen käyttö, loputon tarve uudelle sisällölle, yksilönsuoja
- Kysymys: missä aallossa nyt mennään?
→ Huom! Kännykät levinneet yhä nuoremmille (ks. esim. Ketamo – Multisilta – Haaparanta: ”Mobiilipalveluiden yleistymisen” *Multimedia*, Nyt. TTY. Porin yksikkö, julkaisu 1, 2004)

Miten nyt kirjoittaisit?

- Vastaisitko eri tavalla kännykkäelämäkertatutkimuksessa? Jos vastaisit, miksi?